

УДК 373.2(477)

Меленець Л.І., старший викладач кафедри
методики та психології дошкільної і початкової освіти

ІІПО КУ імені Бориса Грінченка, канд. пед. наук

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ: ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У статті акцентовано увагу на змісті економічної, педагогічної, правової категорії інновації, що відображає широкий підхід до її визначення. Інновації можуть бути створені в будь-якій предметній сфері діяльності людини і за різних умов визначаються як процес і як кінцевий результат інноваційної діяльності. Зосереджено увагу на відкритості інноваціям і, власне, на факторах, що стримують інноваційну діяльність.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційний освітній проект, інноваційний освітній продукт, освітні інновації, дошкільні заклади.

Актуальність проблеми. Важливим чинником інноваційного розвитку європейської України є реалізація державної політики в сфері освіти, що забезпечується поступальним шляхом інноваційного розвитку навчальних закладів усіх типів і форм власності. Утвердження інноваційної моделі розвитку освіти в Україні, що має структуру європейського типу і включає дошкільну, загальну середню, позашкільну, професійно-технічну, вищу, післядипломну освіту, самоосвіту, забезпечить її конкурентоспроможність та вихід на траєкторію сталого розвитку. Імперативом державної політики є, насамперед, встановлення ефективного правового регулювання відносин у сфері інновацій галузі знань.

В умовах розвитку дошкільної освіти ХХІ століття все більшого розмаху набуває процес впровадження новацій в дошкільних навчальних закладах незалежно від типів і форм власності. Оновлений зміст дошкільної освіти, програми та навчально-методичне забезпечення, що його реалізують, спонукають до оновлення способів взаємодії дошкільних навчальних закладів

із зовнішнім освітнім середовищем. Кожен заклад, виходячи із поставлених задач, визначає пріоритетність тієї чи іншої новації, технологію впровадження, програму дій.

Сучасна наука має певний досвід дослідження сутності та особливості педагогічних технологій, загальних засад педагогічної інноватики, інноваційної діяльності педагога, наступності найпоширеніших в дошкільній і початковій освіті інноваційних практик, узагальнення низки теоретичних питань щодо формування інноваційного освітнього простору дошкільної освіти, новаторського досвіду дошкільних навчальних закладів України [див.: 1; 2; 4; 13].

Успіх інноваційної діяльності залежить від якості управління інноваціями, розуміння їх як сукупності характеристик управління. Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері освіти, наукової та інноваційної діяльності, трансферу (передачі) технологій, а також забезпечення формування та реалізації державної політики в сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю навчальних закладів, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері освіти незалежно від їх підпорядкування і форми власності є Міністерство освіти і науки України [7].

Сучасна нормативно-правова база (закони, укази Президента, підзаконні акти у формі постанов Уряду, наказів центральних органів виконавчої влади тощо) стосовно інноваційної діяльності налічує близько 200 документів. Зокрема, національне інноваційне законодавство включає норми Конституції України (1996), законів України «Про інвестиційну діяльність» (1991), «Про інноваційну діяльність» (2002), «Про пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в Україні» (2013) та інших нормативно-правових актів, що визначають як правові, так і економічно-організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлюють форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямовані на підтримку розвитку економіки України

інноваційним шляхом Відповідно до законодавства державну підтримку одержують суб'єкти господарювання всіх форм власності, що реалізують в Україні інноваційні проекти [3].

З огляду на вищезазначене, постає необхідність розуміння терміну «інновація» із законодавчої точки зору. **Мета** даної статті – визначення спрямованості змін в інноваційному розвитку закладів дошкільної освіти України незалежно від місця розташування, типів і форм власності відповідно до законодавства.

Виклад основного матеріалу. Інноваційні процеси розвитку освіти і науки в суспільстві обумовлено рядом суперечностей: між інформацієпошуковим і репродуктивним навчально-виховним процесом; між невідповідністю методів навчання, виховання і розвитку дітей новим швидко змінюваним умовам життя; між стереотипізацією і становленням альтернативної освіти (нових типів навчальних закладів).

Вперше поняття «інновація» було вжито понад століття тому в культурології та лінгвістиці для позначення процесу трансфера (лат. *transfero* – переносу, переміщую) – проникнення елементів однієї культури в іншу і набуття при цьому нових, не властивих раніше якостей. У сучасному світі ним активно послуговуються в різних галузях знань, особливо у сфері економіки. Й. Шумпетер у своїй науковій праці «Теорія економічного розвитку» (1911) сформулював цілісну теорію інноваційного розвитку, центральним місцем якої було введення економічної категорії «інновації» як необхідної виробничої функції, зумовленої змінами факторів виробництва, ресурсів або їх комбінації. Автором виділено такі складові інновації: запровадження нової продукції, товару, послуги, нових видів або невідомого для споживача; застосування нової технології виробництва, запровадження для певної галузі невідомого методу (способу) виробництва; використання нових матеріалів, видів сировини, а також її джерел; відкриття та освоєння нового ринку споживання продукції; підлив монополії конкурентів або монополізація ринку за рахунок виробництва власної, невідомої раніш

продукції; впровадження нової організації виробничого, управлінського процесу, організаційної структури або їх удосконалення [див.: 2; 3].

У педагогічній науковій літературі спостерігаються значні розбіжності у тлумаченні поняття «інновація» (нововведення) і вживають у таких значеннях: форма організації інноваційної діяльності; сукупність нових професійних дій педагога, спрямованих на вирішення актуальних проблем виховання і навчання з позицій особистісно-орієнтованої освіти; зміни в освітній практиці; комплексний процес створення, розповсюдження та використання нового практичного засобу в галузі техніки, технології, педагогіки, наукових досліджень; результат інноваційного процесу [2].

Правові передумови державної інноваційної політики закладено у статті 54 Конституції України, що гарантує громадянам свободу наукової і технічної, інших видів творчості, захист інтелектуальної власності, авторських прав. На державу покладено обов'язки сприяння розвитку освіти і науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством.

У статті 3 Закону України «Про інвестиційну діяльність» дано визначення *інноваційної діяльності* – сукупність заходів, спрямованих на створення, впровадження, поширення та реалізацію інновацій з метою отримання комерційного та/або соціального ефекту, які здійснюються шляхом реалізації інвестицій, вкладених в об'єкти інноваційної діяльності [8].

Закон України «Про інноваційну діяльність» визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямовано на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом. У статті 1 цього закону терміни вживаються в такому значенні: *інновації* – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого

характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери; *інноваційна діяльність* – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг; *інноваційний продукт* – результат науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки, що відповідає вимогам, встановленим цим Законом; *інноваційна продукція* – нові конкурентоздатні товари чи послуги, що відповідають вимогам, встановленим цим Законом; *інноваційний проект* – комплект документів, що визначає процедуру і комплекс усіх необхідних заходів (у тому числі інвестиційних) щодо створення і реалізації інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції; *пріоритетний інноваційний проект* – інноваційний проект, що реалізується в рамках пріоритетних напрямів інноваційної діяльності; *інноваційна інфраструктура* – сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, інформаційно-комунікативні, освітні тощо) [9].

Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в Україні» визначає правові, економічні та організаційні засади формування цілісної системи пріоритетних напрямів інноваційної діяльності та їх реалізації в Україні [11].

У статті 11 Закону України «Про дошкільну освіту» зазначено, що дошкільний навчальний заклад, що здійснює інноваційну діяльність, може мати статус експериментального, який надається йому згідно з Положенням про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності.

Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності (2000) визначає *інноваційною діяльністю* у системі освіти діяльність, спрямовану на розроблення й використання у сфері освіти результатів наукових досліджень та розробок, а *інноваційний освітній проект* – процедуру і комплекс усіх необхідних заходів щодо створення і реалізації *інноваційного освітнього продукту* – результату науково-дослідної розробки,

що відповідає вимогам Закону України «Про інноваційну діяльність». *Освітніми інноваціями* вважаються вперше створені, вдосконалені освітні, навчальні, виховні, управлінські системи, їх компоненти, що мають істотно поліпшити результати освітньої діяльності [10].

Зазначимо, що зміст економічної, педагогічної, правової категорії інновації відображає широкий підхід до її визначення. Інновації можуть бути створені в будь-якій предметній сфері діяльності людини і за різних умов визначаються як *процес* і як *кінцевий результат* інноваційної діяльності.

Окрему увагу необхідно звернути на схвалену Указом Президента України від 25.06.2013 року № 344/2013 Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. На основі аналізу сучасного стану розвитку Національна стратегія освіти визначає мету, стратегічні напрями та основні завдання, на виконання яких має бути спрямована реалізація державної політики у сфері освіти. Труднощі періоду реформування, процеси певної соціально-економічної нестабільності, екологічні проблеми спричиняють низку ризиків, які ускладнюють реалізацію цілей і завдань Національної стратегії. Серед них неготовність певної частини працівників освіти до інноваційної діяльності [5].

Чи можна задовольнити запити та потреби суспільства і забезпечити функціонування та розвиток сучасних закладів освіти, і для дітей дошкільного віку зокрема. Чи готові сьогодні керівники дошкільних закладів ініціювати інноваційну діяльність? Чи відкриті вони інноваціям? Чи можуть створити умови для об'єднання колективу у вирішенні загальних завдань інноваційними методами? Що власне стримує інноваційну діяльність?

Дослідженням доведено, що дошкільні навчальні заклади мають труднощі у розв'язанні питань ресурсного забезпечення інновацій, у розробці бізнес-плану розвитку закладу (будучи формально юридичними особами, не мають економічної самостійності). Обмежене фінансування дошкільної освіти, тотальний контроль та звітність управлінням освіти про використання позабюджетних коштів, які йдуть в основному на матеріально-технічне

оснащення закладів, тримають колективи у постійній тривозі та емоційній напрузі. Статус керівника ще на сьогодні визначається не якістю освітньо-виховного процесу, не соціумом, а своєчасно поданими довідками, звітами в органи управління, відсутністю конфліктів, що вийшли за межі закладу. Статус успішного в очах батьків отримують ті дошкільні заклади, які вчать дошкільників писати і читати, а школи отримують «готових» до навчання дітей, проте без мотивації до учіння, і показують практично задовільну успішність у початкових класах [1].

Громадськості важко зрозуміти, що головне в оцінці ефективності дошкільної освіти – не обсяг набутих дитиною знань, а поєднання їх з особистісними якостями та вміннями користуватися ними в повсякденному житті. Показниками ж ефективної інноваційної діяльності вважаємо не функціонування, а розвиток дошкільного закладу, в якому педагогічні кадри можуть розвивати свої професійні та особисті якості, керівник забезпечувати успішну діяльність усіх учасників педагогічного процесу, колектив працювати в творчому пошуковому режимі тощо.

Для цього необхідно окрім ентузіазму і певні асигнування. За висновками авторів Національної доповіді про стан і перспективи розвитку освіти, що була підготовлена до 20-річчя незалежності України, пріоритетність освіти, і дошкільної зокрема, задекларованою владою і певними положеннями нормативно-правової бази, фактично не стала загальнонаціональною [1, 11].

Реформи в освіті, що проводились, починаючи з 90-х років минулого століття, втомили навчальні заклади. Суєта, зміни лозунгів і ініціатив знизили стимули до підвищення ефективності управлінської діяльності, впровадженню інновацій, розмитими залишалися критерії оцінювання діяльності сучасного дошкільного закладу взагалі і роботи керівника та вихователів зокрема. На передньому плані в дошкільній освіті виступають інноваційні освітні, а не виховні технології.

Дошкільні навчальні заклади отримують від педагогічної науки нові ідеї, нові рекомендації. Методичні кабінети заповнені навчально-методичною літературою, до речі придбаною за кошти самих педагогів, та чи опрацьовані вони вихователями?! Варто замислитись, чому навіть самі корисні матеріали, що зорієнтовані на практиків, опубліковані в періодичних (Інтернат-) виданнях, є маловпливовими на інноваційну практику і управління.

У наш час відчувається необхідність здійснення «горизонтальної» кар'єри вихователя. Оновлення освітнього процесу вимагає від сучасного педагога високого рівня компетентності в такій сфері діяльності, як оволодіння технологією пошукової діяльності з метою ефективного впровадження інновацій на робочому місці, високого рівня психолого-педагогічної компетентності для здійснення диференціації і індивідуалізації освітнього процесу. Навчання на курсах підвищення кваліфікації один раз на 5 років не забезпечує необхідної динаміки росту професіоналізму. Підвищення кваліфікації на «робочому місці», у власному дитячому садку дозволяє не тільки врахувати особливості і проблеми даного навчального закладу, а й створити умови для об'єднання колективу у вирішенні загальних задач інноваційними методами.

У Положенні про атестацію педагогічних працівників зазначено, що кваліфікаційна категорія «спеціаліст вищої категорії» присвоюється працівникам які володіють інноваційними освітніми методиками й технологіями, активно їх використовують та поширюють у професійному середовищі; володіють широким спектром стратегій навчання; вміють продукувати оригінальні, інноваційні ідеї. Отже, як особистість і професіонал, педагог дошкільного навчального закладу має бути відкритим інноваціям, жити свідомим життям [12].

Реалізація на практиці гуманістичної парадигми освіти, і дошкільної зокрема, вимагає від сучасних керівників високого рівня психолого-педагогічної компетентності, методичної грамотності. Деякі завідувачі ДНЗ погано інформовані про новітні досягнення педагогічної вітчизняної і

зарубіжної науки та практики і не зовсім усвідомлюють необхідність системних інновацій, які дійсно забезпечують високу якість дошкільної освіти. В усних розмовах вони чекають від курсів підвищення кваліфікації в першу чергу вирішення питання адміністративно-господарської діяльності, медичного обслуговування та харчування.

Органам управління, інститутам, методичним службам необхідно якомога ширше знайомити не тільки вихователів, методистів, а й керівників закладів з педагогічними інноваціями, допомагати в їх освоєнні, проте не нав'язувати обов'язковість переходу всього закладу на проектну діяльність, поголовні уніфіковані плани роботи. Системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів необхідно посилити сприяння закладам-переможцям конкурсів в описі та узагальненні їх досвіду, інноваційних методик, технологій, моделей, механізмів, зразків проектного менеджменту та організаційної культури, виданні інформаційних і методичних матеріалів.

Однак, в Україні все більше з'являється творчих колективів, які шукають нові сучасні підходи до організації розвивального простору, розширюють горизонти для творчого використання різних педагогічних технологій, діляться досвідом гуманізації розвитку, виховання і навчання дошкільників [13].

Висновки. Отже, при організації освітнього процесу в дошкільних навчальних закладах кожен педагог має усвідомити, що для підвищення якості дошкільної освіти необхідно урізноманітнювати форми цілеспрямованого навчально-виховного впливу шляхом застосування в освітній роботі педагогічних інновацій, сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. Підвищуючи рівень допитливості, навичку роботи з законодавчими документами, педагогічними словниками, енциклопедіями, ми здатні будемо вплинути на своєчасне становлення і повноцінний розвиток життєвокомпетентної творчої особистості, готової до самовдосконалення, саморозвитку та самоосвіти.

ДЖЕРЕЛА:

1. Горський А. Є. Комплексне дослідження стану системи дошкільної освіти України. Аналітичний звіт [Текст] / А. Є. Горський, І. В. Барматова, О. Б. Буданова, О. В. Овчар – К. : ФОП Кашталян Н. І. – 2013. – 118 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології [Текст] / І. М. Дичківська / Підручник. 2-е вид. допов. «Академвидав». 2012. – 352 с.
3. Кучерява З. Правове забезпечення інноваційного розвитку в Україні [Електронний ресурс] / Зоряна Кучерява // <http://www.minjust.gov.ua/13958> – Назва з екрана.
4. Меленець Л. Про успіхи інноваційної діяльності дошкільних закладів столиці / Людмила Меленець // Дитячий садок. – 2012. – Число 29-31 (653-655) – С. 55-56.
5. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс] // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> – Назва з екрана.
6. Про дошкільну освіту. Закон України від 11.07.2001 № 2628-III [Електронний ресурс] // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> - Назва з екрана.
7. Положення про Міністерство освіти і науки України. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 № 630 [Електронний ресурс] // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF> – Назва з екрана.
8. Про інвестиційну діяльність. Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII [Електронний ресурс] // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12> – Назва з екрана.
9. Про інноваційну діяльність. Закон України від 04.07.2002 № 40-IV [Електронний ресурс] // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15> – Назва з екрана.

10. Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності. Положення від 07.11.2000 № 522 [Електронний ресурс] <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0946-00> – Назва з екрана.

11. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні. Закон України від 08.09.2011 № 3715-VI [Електронний ресурс] // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3715-17> – Назва з екрана.

12. Типове положення про атестацію педагогічних працівників. Наказ МОН від 06.10.2010 № 930 [Електронний ресурс] // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1255-10> – Назва з екрана.

13. Формування інноваційного простору дошкільної освіти : наук.-метод. посіб. / упоряд. Н. В. Любченко, О. А. Прокопенко; А. С. Виноградова за ред. Є. Р. Чернишової / Ун -т менедж. освіти НАПН України. – К., 2012. – Ч. 1. – 112 с.

В статье акцентировано внимание на содержании экономической, педагогической, правовой категории инновации, отражает широкий подход к ее определению. Инновации определяются как процесс и как конечный результат инновационной деятельности. Сосредоточено внимание на открытости инновациям и, собственно, на факторах, сдерживающих инновационную деятельность.

Ключевые слова: инновационная деятельность, инновационный образовательный проект, инновационный образовательный продукт, образовательные инновации, дошкольные учреждения.

The paper emphasis on the content of the economic, educational, legal category of innovation, reflecting a broad approach to its definition. Innovation can be created in any subject field of human activity and under different conditions are defined as a process and as a end result of innovation. Focus on open innovation and, in fact, on the factors hampering innovation.

Keywords: innovation, innovative educational project, innovative educational products, educational innovation, kindergartens.